

Az ember útja

Idézetek R. Steiner és G. Kühlewind írásaiból

I. A Paradicsomban

R. Steiner: *Der übersinnliche Mensch, anthroposophisch erfaßt*. GA 231, 1923. 11.14,

„Itt a Földön a beszédszerveinkkel beszélünk, segítségükkel mondjuk ki, amit megismertünk. A beszéd háttérében a fizikai test áll, benne jelenik meg átmenetileg, tűnékenyen a magasabb értelemről fakadó közönséges szó. És azáltal, hogy beszédszerveinkkel kimondjuk, amit mondani akarunk, kitöröljük azt, ami a pusztán érzékszervi megjelenés mögött él. És most képzeljük el, hogy az, amit az ember kimond, ami tűnékeny szóvá alakul, egyszersmind önmaga kimondása is lenne, lényének lényege és megnyilatkozása egyben – akkor magunk előtt látnánk azt, ahogy az emberek a halál és az új születés között, félúton, találkoznak egymással, saját lényüket megkülönböztetve és kinyilatkoztatva. Szó találkozik szóval, artikulált szó találkozik artikulált szóval, belsőleg átélt szó találkozik belsőleg átélt szóval. De hiszen az ember valóban szó, az emberek összecsengése, artikulált szóra képes lények összecsengése. Ott úgy élnek az emberek, hogy nincs átlátszatlanság: valóban közösségben élnek egymással, és az egyik szó, ami az egyik ember, feloldódik a másik szóban, ami a másik ember.

Ott születnek azok a sorsszerű kapcsolatok, amelyek azután kihatnak a következő földi életre, és amelyek abban nyilatkoznak meg, hogy az emberek, amikor a Földön találkoznak, egyfajta szimpátiát vagy antipátiát éreznek egymással szemben. Mert ez az érzés annak a halvány utóképe, amit az emberek a szellemi világban a halál és az új születés közötti út közepén átéltek. Így beszéltünk egymással, akik magunk voltunk a beszéd, ahogy most itt a Földön, csak az érzés árnyképében találunk ismét egymásra”.

II. Kiűzetés a Paradicsomból

G. Kühlewind: *A Logosz felismerése, „Az élet” c. fejezet*.

„Az élet világa nem ismer se időt, se teret földi értelemben¹: ez az első, a legelső Mennyország. Ezért a teremtető lények, a hierarchiák sem ismernek se időt, se teret. Időn és téren kívül állnak, mint az élet világa, mint az igazság – az Aletheia. Ezért nem teremthettek az embernek teret és időt, múlt elemekből álló világot – noha az embernek szüksége volt rá. Be kellett engedni egy olyan lényt a világba, amelynek léte „ebben a világban” van. Ez „a világ fejedelme”, aki meg tudta teremteni a halottat, a múlt, az életteleniség birodalmát, amely idegen az Isteneknek. Mindazonáltal, ez a birodalom sincs meg teljesen világosság és élet nélkül, mert akkor semmilyen minőség sem lenne benne, és ilyen világ nem lehetséges az embernek, még akkor sem, ha a tudomány éppen olyan minőség nélküli részecskéik után kutat, amelyekből föl lehetne építeni a minőséggel rendelkező jelenségeket². Az igazi élet magában hordja az emberek világosságát (János 1, 4), világossággal teli élet a Logoszban. De az ember világossága általában az, amelyik „a sötétségben” világlik, és csak a legritkább esetekben az igazi világosság, amely egyszersmind az életet is jelenti...

¹ Id. M. Scaligero: *Segreti dello Spazio e del Tempo* (Róma, 1963)

² A minőség nélküli, önmagában való anyag (az „anyag an sich”) nem létezik. Csak vas, fa stb.

„És monda az asszony a kígyónak: A kert fáinak gyümölcséből ehetünk; De annak a fának gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt monda Isten: abból ne egyetek, azt meg se illessétek...” (I. Mózes 3, 2-3). Ezek a szövegek lényeges segítséget adhatnak az „élet” ideájának megértéséhez. Az eredeti tiltás csak a megismerés („a jó és gonosz tudásának”) fájáról való evésre vonatkozott, az „élet fájára” nem. A kígyó csak az asszony megteremtése után (I. Mózes 2, 21-23) – amelynek közvetlen előzménye a melegvérű állatok megnevezése (I. Mózes 2, 19-20) – környékezi meg az embert. Addig az ember nincs kitéve kísértésnek, noha a tilalom még a nem nélküli vagy kétnemű ember irányában hangzik el. Az asszony egyetlen fáról beszél a kígyónak, „mely a kertnek közepette van”. A fent idézett (I. Mózes 2, 9) szöveg szerint azonban egyértelműen az élet fája áll a kert közepén. Hogy ez a megjelölés a megismerés fájára is vonatkozik-e, nyitott kérdés marad. Ezt a feltevést megerősíti az elmélyült szemlélet számára megmutató felismerés: hogy a „két” fa a bűnbeesés előtt egy volt; az élet és a megismerés a bűnbeesés következtében vált ketté. Ez esetben az „és a jó és gonosz tudásának fáját” bevezető „és” nem szétválasztó, hanem összekötő értelemben áll: egy fa, amely az élet és a tudás fája is egyben. Ez megfelel az „és” használatának I. Mózes 2, 27-ben: „Teremté tehát az Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt, férfivá és asszonnyá teremté őket.” Ez még az asszony teremtése előtt volt; ezek szerint az „és” itt sem szétválaszt, hanem összeköt: férfivá és egyben asszonnyá. Ezt alátámasztja az a zsidó legenda, amely szerint Sét beléphetett a kertbe – amikor apja, Ádám, halálos ágyán feküdt –, és ott a két fát egy fává egybefonódva látta.

A bűnbeesés tudati történés. A nemek szétválása előtt az ember megközelíthetetlen volt a kígyó számára, mert egy volt a kerttel, egységben volt a világgal. A nemek szétválasztásával visszavonult a világ egy részétől. Az ember többé nem „egyezik meg” önmagával. A bűnbeesés hozza létre a dualisztikus világ, a szembenállás csíráját. Ezért tudta az asszony látni, „hogy jó az a fa eledelre, s hogy kedves a szemnek, és kíváncsi az a fa a bölcsességért...” és ezért tudott venni, „szakítani” a gyümölcséből, vagyis éppen azt tenni, ami tilos volt: nemcsak enni, de még megérinteni is³. Valamit megérinteni, a „kezet kinyújtani érte” (I. Mózes 3, 22) és elvenni csak a szembenállásban lehet. A világtól való elválasztódás a kiűzetés a Paradicsomból. A motívum folytatásának értelme: az elválasztás állapota ne legyen örök. Ezért kell az embernek meghalnia, hogy időről időre visszatérjen a szétválasztott létből az egységbe.

A nem élő megismerés „belső” képességgé vált, és azóta éli át magát az ember az étellel szembenállónak, kívülállónak. Kívül marad a valóságon, az életen. A kos – vagy a bárány – mozdulatával⁴ elkezd rálátni a gondoltra, a tudat múltjára, a „kívülre”: és ez fordulatot jelent.

A kertben az ember „belül” volt – kint és bent nem létezett számára. A kiűzetés azt jelentette, hogy „kívülre” került: az életen, a valóságon kívülre. Megkezdődött útja a sivatagon át. A kerten kívül nincs átért élet, nincs jelen; de a kerten belül az ember még nem volt „Én”. A bűnbeesés következményeként figyelme – szeretete – önmagára irányult. Az ásványi test került a figyelem középpontjába – és ahol a figyelem, ott az ember. Ami a kertben lakó lényel egyesítette (a szó nem helyénvaló, mert ahhoz külön kellett volna lennie, hogy egyesülhessen), vele eggyé tette, élet és szeretet volt. Az élet még sötétség nélküli világosság volt, a szeretet az első szeretet volt, még nem az emberi, a szétválasztást áthidaló szeretet. Az ember felett álló lények szeretete volt: létük, lényük, működésük az élő világosságban – ez a világosság és ez a működés maga a létük és lényük.

³ I. Mózes 3, 3. „De annak a fának gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt monda Isten: abból ne egyetek, azt meg se illessétek, hogy meg ne haljatok.”

⁴ A hátrafelé tekintő kos.

A földi szeretet – tökéletes alakjában – bizonyos értelemben erősebb. Át kell hidálnia a szétválasztottságot, és mindig újra létre kell jönnie, át kell alakulnia az önszeretetből. Csak a keletkezésben létezik, mert él, és ezért nem létezhet a múltban. A szeretet, ha él, mindig az önszeretettel szemben él, belőle keletkezik.

A szeretetben kerül az ember ismét „belülre” – a szeretet az élő megismerés, a jelenlét, az átélt világosság gyümölcse, az élet világossága. Aki eljut az élet világosságához, helyreállítja az őstörténetben szét tört egységet. Az emberi világosság – a mai tudat – nem él: a világosság nélküli, vele szembenálló életre, a test életére támaszkodik. Az élő testi szervezet nélkül a közönséges tudat nem lehetséges. Az út célja, hogy a tudati világosság önálló életre keljen. Akkor nincs többé szüksége a testre, mint a tudatossá válás eszközére – nem kell többé a test életerőit elpusztítania, hogy így ébredjen tudattá a halottságon⁵. Ezzel túljut a Káin mozdulaton. Azt, hogy „Aki szereti a maga életét – pszichéjét –, elveszti azt...” (János 12, 25) ebben az értelemben kell venni: a pszichikai élethez való ragaszkodás, a tőle való függés, a magam érzés akarása kizárja az örök életet. Az örök élet az én-vagyok élő tudata, amelynek már nem kell a testre támaszkodnia: ez az a princípium, amely minden én-mondás háttérében él, azt lehetővé teszi és csak lassan, megfelelő munka eredményeképpen emelkedik fel jelenléti tudattá. Ebben az értelemben azt mondhatjuk: az ember megismerő részének örök élete van. „Akié a Fiú, azé az élet” (1. Ján. 5, 12). A Fiú a megismerő princípium az emberben. A Fiúval való közösségre lépés legrégebbi formája az úrvacsora. Azzal a megismerő érzéssel vesszük magunkhoz a kenyeret és a bort – egyik se tisztán természeti termék, hanem emberi munka hozza létre –, hogy amint vannak, a Logosz által vannak: az ő teste, az ő vére. Megtisztítja azt az egykori, „megérintő” evést a tiltott gyümölcsből, és ezzel kezdetét alkotja a megismerésnek: „Minden ő általa lett és nála nélkül semmi sem lett, ami lett.” (János 1, 3). Kisugárzása – dicsősége – a földi világ a maga élő mivoltában; Ő az „életnek fejedelme” (Ap. Csel. 3, 15).

III. A megtérés

R. Steiner: *Anthroposophische Gemeinschaftsbildung*. GA 257. 1923.02.27

„Nos, akármilyen szép ideákat fogadjunk is be az antropozófiából, a szellemi világról szóló tanításokból, akármennyire értsük is meg elméletben az éter- és asztrálestéről és hasonlókról szóló kijelentéseket, ezzel még nem értjük a szellemi világot. A szellemi világ megértése akkor indul meg bennünk, ha felébredünk a másik ember lelki-szellemi lényén. Igen, ez a feladatunk, hogy az antropozófia valódi megértéséhez abból az állapotból induljunk ki, amit úgy nevezhetünk, hogy felébredés a másik ember lelki-szellemi lényén...”

Igazság az, ha beszélünk az érzékfeletti világról, és nem vagyunk képesek az ilyen reális szellemiségre az ilyen fordított kultuszhoz való fölemelkedésre? Csak akkor ragadjuk meg, tesszük magunkévá a szellemiséget valóban, ha nemcsak absztrakt módon él bennünk a spiritualitás, amit aztán mondjuk, elő tudunk adni elméletileg, önmagunknak is csak elméletileg, hanem ha hinni tudjuk – de bizonyító erejű hittel –, hogy a szellemiség befogadásában szellemi lények közösségébe kerülünk. Külsődleges intézkedésekkel nem lehet antropozófiai közösségeket teremteni. Az emberi tudat legmélyebb forrásaiból kell őket megteremteni...

⁵ Ld. a „Húsvét” c. fejezetet a szerző *Die Wahrheit tun* (A hetedik nap vége) c. könyvében.

A közönséges éber tudatban az ember csak a másik ember *természetére* ébred rá; de igazából a másik ember *lelkén és szellemén* akar felébredni, azon, akivé az a tudati koron áthaladva önállóan, személyesen vált. A másik ember *lelkén és szellemén* akar felébredni, úgy akar a másik ember elé lépni, hogy a másik ember úgy megrázza a lelkét, ahogy a külső fény és zaj felrázza álmából...

Ha megvan ez a tudat, és megjelennek ilyen csoportok az antropológiai társaságban, akkor ebben a, ha szabad így mondanom, fordított kultuszban, a kultusz másik pólusán, van valami eredeti közösségteremtő erő. Ezt legszívesebben a következő képpel fejezném ki: a kultikus felekezet arra törekszik, hogy rávegye az ég angyalait, hogy leszálljanak a kultikus térbe, és így legyenek együtt az emberekkel. Az antropológiai közösség arra törekszik, hogy fölemelje az emberi lelkeket az érzékfölötti világba, hogy így jussanak az angyalok közé. Mindkettőben ez a közösségteremtő elem.”

IV. Az út visszafelé

G. Kühlewind: *Die Wahrheit tun*, „A szellemtudományi stúdiumról” c. fejezetből

A szellemi világ küszöbe – első küszöbe – pontosan ott van, ahol a gondolkodásból gondolt, az észlelésből észlelt, a képzelésből képzet lesz; ahol a tudatfölötti folyamatokból tudatos tartalom – eredmény – lesz. A szellemi világ a gondolt, észlelt, képzelt világot megelőző tudatfölötti világ; a közönséges tudat alszik benne. Egykor isteni világnak nevezték, aztán a filozófia korában transzcendens vagy metafizikus világnak. Éppen azért, mert egykor az álmodó emberi tudat érzékelte saját forrását, ami kívül volt a „saját” területén; és a filozófusok is tudták még, hogy a filozofáló tudat alapja rajta kívül – előtte, fölötté – van.

Minden közönséges megismerés szellemi megismerés – nincs másmilyen. A megismerés maga szellemi; nem fizikai hatás, nem azonos a kísérő fizikai folyamatokkal, éppen azok nem válnak megismeréssé, észre se vesszük őket a megismerés során. A közönséges megismerés éppen úgy jön létre, hogy a folyamat eredménye válik tudatossá, nem maga a folyamat. A tudatossá válás a kísérő fizikai folyamatok segítségével jön létre. A közönséges megismerés a teljes – szellemi – megismerési folyamat leállása, hullámtörése a parton, halála. Csak az tud meghalni, ami él: az absztrakt, halott megismerés az intuíció, inspiráció, imagináció⁶ széttöredezett terméke.

A szellemi világ az élő megismerés világa, nem valamilyen – gondolt, képzelt – finomabb szubsztanciák világa. A megismeréshez mindig szükség van megismerő alanyra, valakire, aki rendelkezik a szó képességével. Nem a szavak, hanem a szó képességével. Amikor szavak lesznek a szóból, akkor a megismerés már leállt, meghalt. A szavak csak közvetetten tudják a figyelmet a megismerésre irányítani. A szellemi világ küszöbén túl, nem lehet többé szavakban gondolkodni, megismerni.

⁶ R. Steiner a magasabb megismerés három szintjét különböztette meg, emelkedő sorrendben: imagináció, inspiráció, intuíció. Fölről lefelé haladva ezért a szellemi folyamat fordított sorrendben törik szét az ember különböző szintű lénytagjain, a lélek különböző szintjein. A három szint nem válik el élesen egymástól, alulról nézve végképp nem.

V. A Menny a Földön

G. Kühlewind: *Diener des Logos*, „Az együttlét” c. fejezetből

„A Földet az ember teszi Földdé. Az egészséges ember a földi tudatban nem a „nekem-jó” szerint érez. Mire nem elég egy ember? Arra, hogy tegyen valamit a gonosz birodalmában, a múlt világában, a gonosz ellen, a jóért. Egyedül talán – a Logosz jelenlétének köszönhetően – leküzdheti magában a gonoszt; de ahhoz, hogy cselekedjen ebben az értelemben a világban, szükség van legalább még egy emberre. Az ilyen cselekvés, a szeretet és a könyörületesség cselekedetei építik a Logosz valóságát a Földön: megteesszük neki, vagy megtagadjuk tőle (Máté 25,40⁷).

Ki az, akit felismerek valamiről? A *valami* változhat, elkophat – miről ismerek meg valakit halála után? Arról, hogy *ő* az, közvetlenül, közvetítés, ismertetőjelek nélkül, amik semmit sem érnének *nélküle*, akinek az ismertetőjelei. Minden lény *mondás*: teljesen mondás, semmi más. A másik oldalról nézve: minden lény intuíció. A Logosz-jelleg a következő sorban egyre több: kijelentés (mint kijelentett), kijelentés (mint cselekvés), a kijelentés értelme és a kijelentő. Gábiel arkangyal kijelentése („üdvözléte”) Mária intuíciója. Nem kell mondania semmit, ő maga a mondás.

Egy gyülekezet korábban intuícióra épült, arra a lényre, aki tartalmat, értelmet, létet adott neki. A gyülekezet később elvesztette inspiráló lényét, alulról épült, az emberek összetartásából. A gyülekezet az intuíció háza, temploma, amiben lakhat a Földön. A meditatív együttlétben ismét fölülről építjük a házat: erre törekszünk. A gyülekezet megteremti az intuíció helyét. Ez nem az egyes tagok intuíciója, hanem a közösséggé – ahogy egy nyelv se *egyetlen* ember intuíciója. A gyülekezet összes tagja együtt és egyszerre fogadja be az együttlét értelmét, és így vannak valóban *együtt*. Ez az intuíció nem indulhat ki *egyetlen* emberből, ahogy egy nyelvnél sem, közös történésnek kell lennie. Ez a történés a gyülekezet angyalának beköltözése a gyülekezet tagjaiból épült házba. Az építés módja meditatív, elválás mindentől, ami elválaszt, ami elválaszt egymástól és egyszersmind a közös intuíciótól. A ház felépítése és az intuíció beköltözése *egy* történés. Az együttlét ezt készíti elő – vagy valósítja meg. Ez az új, fordított kultusz.”

⁷ „Bizony mondom néktek, amennyiben megcselekedtétek eggyel az én legkisebb atyámfiái közül, én velem cselekedtétek meg.” És Máté, 25,45: „Bizony mondom néktek, amennyiben nem cselekedtétek meg eggyel eme legkisebbek közül, én velem sem cselekedtétek meg.”